

MICHEL DÉON

της Γαλλικής Ακαδημίας

ΣΕΝΙΑΕΞ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΙΑΚΟΝΙ ΣΤΙΣ ΣΗΕΤΞΕΞ
ΣΥΝΑΝΤΗΞΗ ΣΤΗΝ ΠΑΤΜΟ
ΠΑΛΙ ΠΙΞΟ, ΣΤΙΣ ΣΗΕΤΞΕΞ

μετάφραση

ΑΝΔΡΕΑ Β. ΒΑΧΛΙΟΤΗ

ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΗ

2000

τζίν φασκιώνει τον πισινό και τα μπούτια της. Κατοικούν λίγο πιο πάνω, κοντά στον ταρσανά όπου καλαφάτιζουν τα σκάφη, σ' ένα σπίτι του οποίου η πόρτα χάνεται κάτω από ένα θόλο από ιβίσκους ανακατεμένους με δάφνες.

Κείμενο N^ο 1

3 Ιανουαρίου

Ο καιρός άλλαξε. Σύννεφα μαζεύονται στον ουρανό και ρίχνει και κάτι ραγδαίες και περαστικές μπόρες που θα πρέπει να θεωρούμε μια ευλογία τόσο για τον κήπο όσο και για τη στέρνα, το επίπεδο της οποίας κατεβαίνει αργά κάτω από τα έντρομα μάτια μας. Οι ελαιώνες έχασαν τη γυαλάδα τους και ο αέρας ξεσκούφωσε ένα φοίνικα. Η θάλασσα μπουκάρει πάνω στον παραλιακό δρόμο. Η μέρα είναι κατάλληλη για να κάψουμε στο τζάκι τα κομμένα κλαριά από τους ευκάλυπτους και να διαβάσουμε κοντά στη φωτιά. Από την ημέρα που γύρισα, έχω ξαναρχίσει το *Ελευθερία ή Θάνατος*, το *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται* και τον *Αλέξη Ζορμπά* του Καζαντζάκη. Τρία μυθιστορήματα γίγαντες που το βάρος τους σκίζει αιφνιδιαστικά το χάρτινο περίβλημα που μας περιβάλλει. Ζώντας, σήμερα, πάνω σ' ένα κομμάτι ελληνικής γης, βρίσκω στις σελίδες αυτές μια πολύ πιο βαθιά απήχηση, απ' ό,τι τότε που πρωτοανακάλυφα αυτά τα μυθιστορήματα. Κάτω από τα παράθυρά μας περνούν παπάδες παχουλοί και μεγαλοπρεπείς όπως εκείνοι του Καζαντζάκη, με την κοιλιά τουρλωμένη μπροστά, ένας σωσίας του «γερο-παρατατικού» καθηγητή, ένας κολοσός με σιδερένια μπράτσα σαν τον Καπετάν-Μιχάλη (είναι ο χασάπης), ένας πραγματευτής που έχει ζαλώσει τα χαλιά του στον γάιδαρό του όμοια με το Γιουσουφάκι του Γιαννακού, ένας γερος βοσκός με πεστά μουστάκια, σταχτιά μαλλιά, αδύνατος και ατέλειωτος σαν μία μέρα χωρίς ούζο, ο κύριος Λεωνίδας (είναι ο Δήμαρχος) που συζητεί στο λιμάνι περικυκλωμένος από μια αυλή θαυμαστών, και να ως και ο Αλέξης Ζορμπάς,

1

ένας εύρωστος γέρος με απροσδιόριστες αρμοδιότητες στο νησί. Δεν παίζει σάντουρι, παίζει μπουζούκι, ένα είδος λαγούτο που γραντζουνάει μ' ένα φτερό χήνας. Μοιράζω πρόσωπα κάτω από τα ονόματα των μυθιστορημάτων. Από πάνω τοποθετώ έναν ουρανό και γύρω, χωράφια όπου το άροτρο οργώνει μέσα σε πέτρες, εκκλησίες όπου οι γυναίκες φέρνουν τις εικόνες τους τις γιορτάσιμες ημέρες και την επομένη τις ξαναγουρίζουν θριαμβευτικά, στο σπίτι, προσφέροντάς τες στο φιλί των γειτόνων.

Τον Καζαντζάκη τον έχει στοιχειώσει η θυσία του Χριστού. Αυτή την ιστορία, που εκστασιάζει, θα ήθελε να την διηγηθεί σε όλο το έργο του. Δεν την αφήνει να του ξεφύγει, γι' αυτόν είναι νήμα της Αριάδνης μέσα στο λαβύρινθο των ιδεών. Η φαντασία του δεν παύει να την γεννάει. Χριστός είναι, τότε ο βοσκός Μανωλιός, τότε η μαρτυρική Κρήτη. Το γεγονός ότι η Ρώμη αντιμετώπισε με καχυποψία αυτό το έργο, δεν μας παραξενεύει. Μέσα από μια ταρχειυμένη, μυρωμένη με λιβάνια και ντυμένη στα μενεξεδιά ιερά ιστορία ο Καζαντζάκης πέρασε μία καυτή πνοή τέτοιας έντασης που σαν το λίβα έκαψε τους κοινούς τόπους, τις σουλπικιανές εικόνες. Με τη φωνή του, το αίμα του Εσταυρωμένου, όλων των εσταυρωμένων, φωνάζει ζητώντας εκδίκηση και συγχώρεση συγχρόνως. Κάθε σελίδα πάλλεται από μια παράφορη ελπίδα που αναφέρεται στην ανθρωπινή δικαιοσύνη και σ' αυτήν του Θεού. Αληθινά, δεν πιστεύω να υπάρχει έργο πιο βαθιά ριζωμένο στη γη που να στρέφεται με μεγαλύτερη απόγνωση προς τη θεότητα. Με τον Καζαντζάκη, η Ελλάδα προσφέρει στην ανθρωπότητα ένα συγγραφέα της αξίας των μεγάλων Ρώσων, έναν συνταρακτικά μεγάλο Ντοστογιέφσκι και Τολστόι μέσα σ' έναν κόσμο φτιαγμένο από ήλιο. Τι περισσότερο να πει κανείς γι' αυτά τα βιβλία, τα οποία, μόλις τ' αφήνεις, αρχίζουν την αληθινή κρυφή τους ζωή μέσα μας; Αδύνατον να χάταπνίζεις αυτό το φιθύρισμα, να σβήσεις αυτή τη φωτιά, ο Καζαντζάκης είναι ένας από εκείνους τους ανθρώπους που σπέρνουν τη σύγχυση, ανοίγει

πληγές και μας καλεί να τις κοιτάξουμε ανοιχτές και αιμορραγούσες. Τι αρρώστια, αυτή η αγάπη για τον πλησίον!

Η βροχή έχει σταματήσει, η θάλασσα ηρέμησε και η φούντα του φοίνικα ξαναβρήκε την ισορροπία της. Πλησιάζει η νύχτα. Απόψε, η δύση θα είναι καταχνιασμένη και δεν θα δούμε τη Δοκό, την Ύδρα και το Τρίκερι να δέχονται, σαν νότες σε ένα πεντάγραμμο το ένα μετά το άλλο τα ρόδα της δύσης. Ψηλά στο κατάρτι του *Μάγια III* δεν κυματίζει πια η σημαία της κυράς του. Έχει πάει να περάσει ένα εικοσιτετράωρο στην Αθήνα και θα επιστρέψει οδικώς στο Πόρτο Χέλι. Προχτές γευματίσαμε στο κότερο. Την ώρα που μιλούσε παρατηρούσα το πρόσωπό της. Το αντρικά παρμένο μαλλί σκληραίνει τα χαρακτηριστικά της. Εκείνο που θα μπορούσε να ειπωθεί άχαρο γλυκαινόταν από ένα παιδικό ζάρωμα γύρω από τα μάτια, όταν καταδεχόταν να ζωντανέψει. Ευθύ μέτωπο, δυνατό στόμα, προεξέχοντα ζυγωματικά. Αμέσως σου ερχόταν στο νου το όνομα αμαζόνα, γιατί το σώμα είναι επίπεδο, αδύνατο και μυώδες, τα χέρια σκληρά. Όλα φανερώνουν μια ισχυρογνωμοσύνη μέχρι παράνοιας, θέληση, αυτοπεποίθηση και μια βαθιά ακραία βιαιότητα. Τίποτα απ' όσα προτείνει δεν νοείται ότι θα μπορούσαν ν' αμφισβητηθούν. Σε σημείο που γίνεται κωμικό. Μήπως, επειδή είμαστε ξένοι, αρχίζει να μιλάει για την Ελλάδα με όλο εκείνο το άγριο πάθος, υπερασπίζοντάς την λες και της επιτιθέμεθα; Και ξαφνικά, να με στο εδώλιο, υπόλογος για κάποιο γαλλικό έντυπο, που ούτε σε μένα αρέσει, και το οποίο θεωρεί την Ελλάδα φασιστικό κράτος. Περιθώρια για εξηγήσεις δεν υπάρχουν. Η *Μάγια* ανήκει στους συζητητές που διεξάγουν μόνοι ένα διάλογο. Έχει εξαγριωθεί μ' ένα εβδομαδιαίο γαλλικό περιοδικό που δεν δημοσίευσε ένα γράμμα της, στο οποίο αποκαθιστούσε την αλήθεια για το Μανώλη Γλέζο, τον Έλληνα Αριστερό που τελευταία είχε καταδικαστεί σε πέντε χρόνων φυλάκιση σαν πράκτορας ξένης δύναμης. Η Δύση είχε πάρει το μέρος του παλαιού αντιστασιακού στον οποίο απέδιδαν ένα συνταρακτικό κατόρθωμα: την κλοπή της ση-

27

μαίας με τη σβάστικα που πρόσβαλε την Ακρόπολη. «Εγώ την έκλεψα, αυτή τη σημαία, μου λέει. Εντάξει, εγώ μαζί με ελάχιστους φίλους. Εκείνο τον καιρό ο Μανώλης κρυβόταν στην Πλάκα. Οι Γάλλοι τον υπερασπίζονται αλλά αληθινοί φασίστες είναι οι Γάλλοι...»

Αυτές τις βίαιες παλαβωμάρες στο στόμα μιας Ελληνίδας θα 'πρεπε να τις ξανατοποθετούσε κανείς μέσα στο πλαίσιο τους, που ήταν ο αγώνας για την ανεξαρτησία της Κύπρου. Πάνε δέκα χρόνια τώρα που η Ελλάδα βοηθάει μ' όλη τη δύναμή της, με όλες τις υπόγειες δυνάμεις της, το Νησί της Αφροδίτης στον αγώνα του εναντίον των Άγγλων. Είναι το τελευταίο κομμάτι σάρκας που λείπει από το σπαραγμένο κορμί μιας χώρας κομματιασμένης τόσο από τους εχθρούς της όσο κι από τους φίλους της. Σε κάθε άνθρωπο, όποια κι αν είναι η θρησκεία ή η ράτσα του, ο οποίος πολεμάει για την ελευθερία του, η Ελλάδα βλέπει έναν αδερφό τρομερών αγώνων: «Όλοι οι μεγάλοι λαοί, γράφει ο Καζαντζάκης, που είχαν μιαν ιστορική αποστολή κέχτηνται τη δική τους κραυγή: οι Εβραίοι καλούν το Θεό, οι Ινδοί φάχνουν στο υπερπέραν ενός ορατού κόσμου ν' ανακαλύψουν την ουσία του, οι Κινέζοι πασχίζουν να βάλουν τάξη στην επίγεια ζωή κι οι Αιγύπτιοι ζητούν την αθανασία στα βάθη των τάφων τους. Όσο για τους Έλληνες, έχοντας καρφωμένα τα μάτια τους σ' αυτή τη γη αναλάβαν μια μεγάλη και δύσκολη αποστολή: ν' αλλάξουν την αναρχία και τη σκλαβιά σε ελευθερία... Μέσα απ' όλα τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας, φαινομενικά αντιφατικά, ανακαλύπτουμε μιαν εσωτερική αρμονία, ένα σταθερό αναλλοίωτο στοιχείο που απετέλεσε την ουσία αυτής της ράτσας: τον αγώνα για την ελευθερία. Αυτός ο αγώνας υπήρξε το αληθινό ελληνικό θαύμα... Διατηρώντας τα θετικά στοιχεία της αρχέγονης ατομιστικής θεωρίας κι αποδεχόμενοι αυτά της πειθαρχικής υποταγής, ο *Homo Hellenicus* επαλήθευσε το ανθρώπινο θαύμα που λέγεται Ελευθερία».

Άδικες, ή ανόητες μα ειπωμένες, θα 'λεγα πεταγμένες με

δύναμη πάνω στο κεφάλι ενός Γάλλου, οι απόψεις μιας Μάγιας παρακινούν σε άλλες σκέψεις: δεν έχουν περάσει και τόσα πολλά χρόνια από τότε που η χώρα μας, έστω και δίχως δυνάμεις, έστω και νικημένη, διατηρούσε ένα γόητρο, ένα φωτοστέφανο που προστάτευε τους απεσταλμένους της. Στον κάθε ένα από εμάς γιόρταζαν ένα ιδιαίτερο γαλλικό πνεύμα, έναν ιδιαίτερο τρόπο σκέψης, ένα ανθρωπιστικό μήνυμα, την εκπροσώπηση κάποιας καλλιτεχνικής ή λογοτεχνικής δόξας. Δεν έχουν μείνει πολλά από εκείνο το φωτοστέφανο. Οι Έλληνες οι οποίοι μας αγαπούσαν πολύ, ίσως έπεσαν από πιο ψηλά απ' τους άλλους. Άλλοι απροσδιόριστα, όπως αυτή η νεαρή εκατομμυριούχος πάνω στο πλοίο της, άλλοι με συγκεκριμένη μορφή σαν και εκείνον τον σοβαρό Αθηναίο με τον οποίο γευματίσαμε προτού ξεκινήσουμε για τις Σπέτσες, όλοι μάς κρίνουν από αυτά που τους προσφέρουμε. Η εκτίμηση και ο σεβασμός δεν διαρκούν αιωνίως. Ο διεθνής ανταγωνισμός, επίσης, μετράει στο παιχνίδι ανάλογα με το γούστο, τον πολιτισμό, τη μεγαλοφύια του δημιουργού. Εδώ και ένα χρονικό διάστημα που θα προσδιόριζαμε δύσκολα, η Γαλλία εξάγει ό,τι πιο μέτριο έχει: επαγγελματίες συνέδρους, εξημερωμένους από τις τιμές συγγραφείς, πολιτικούς άνδρες που έχουν μείνει πίσω ένα πόλεμο ή μια συμμαχία. Αντιπροσωπεύουν αυτοί το αληθινό πρόσωπό μας; Ειλικρινά και δίχως επάρσεις, δεν το νομίζω. Ποιος παραλογισμός λοιπόν προΐσταται αυτής της εκλογής; Το γόητρο της Γαλλίας υπέστη ένα βαρύ πλήγμα στην Ελλάδα με την παρουσίαση, πέρυσι, ενός θεάματος. Ήχος και Φως στην Ακρόπολη. Η ιδέα — αφ' εαυτής θεότρελη — επέτρεψε στους Αθηναίους ν' αναμετρήσουν με σάστισμα το κενό, την ευτέλεια και τη βλακεία ενός κειμένου που είχαν υπαγορεύσει οι πολιτιστικές αρχές της Γαλλίας σε έναν παλαιό πρεσβευτή. Ήταν το καλύτερο που θα μπορούσαμε να προσφέρουμε στη δόξα του ελληνικού πνεύματος; Δεν υπήρχε πια στη Γαλλία ούτε ένας συγγραφέας με τη φωνή του Μπαρές, τη δύναμη του Μορράς, τη μεγαλοφροσύνη του Ρενάν, τον ενθουσιασμό του Γκομπινό,

την ευφύια του Μορράν, τη χάρη του Φρενιό για να μιλήσει για το ελληνικό πνεύμα; Όχι, δεν υπήρχε πια — ούτε ανάμεσα στους νεκρούς ούτε στους ζώντες — κανείς. Θα τους αντικαθιστούσε κάποιος γραφιάς του Και-ντ-Ορσαί για να τα καπελώσει όλα, με μια ομιλία του Μαρλώ. Πάνω στο λόγο αυτό, οι Αθηναίοι, ένα χρόνο αργότερα αστειεύονται ακόμα: «Ήταν το πιο βαρύ χτύπημα που υπέστη ο Παρθενώνας από τότε που τα κανόνια του Μοροζίνι τίναξαν την πυριτιδαποθήκη των Τούρκων».

4 Ιανουαρίου

Επίσκεψη του Σπύρου. Τα ρούχα του, κουρέλια.

— Η κόρη μου ήθελε ν' αλλάξω παντελόνι, εγώ όμως της είπα όχι, πηγαίνω στο φίλο μου τον Μισέλ. Το ξέρει ότι είμαι φτωχός. Δεν τον νοιάζει.

Πράγματι. Διαβεβαίωσα τον Σπύρο γι' αυτό και ήπιαμε ένα ποτήρι ρετσίνα που στην αρχή αρνήθηκε επίμονα γιατί, όπως είπε, «έχω κιόλας κατεβάσει δύο κιλά με την παρέα μου στο μαγαζί». Το μαγαζί είναι ένα ταβερνάκι στο δρόμο που πάει στο λιμάνι. Την Παρασκευή δίνονται κονσέρτα σε μια ατμόσφαιρα από φωνές, τραγούδια, χορούς, καπνούς. Πάνω σε μια εξέδρα, δυο κιθαρίστες και δυο τραγουδίστριες γρατζουνάν κι ουρλιάζουν μονόχορδα τραγούδια. Ο ένας κιθαρωδός είναι βλογοκομμένος σαν πειρατής και η μια από τις τραγουδίστριες με τα μάγουλα που λαμποκοπάνε από μπογια βερμιγιόν, έχει μια ξανθή κόμμωση που πάει το μυαλό στο λοφίο του Αλλάχ. Να την άρπαζες απ' αυτό; Θα χρειαζόταν θάρρος και μούσκληα αντάξια του Αλλάχ. Η τραγουδίστρια είναι γεροδεμένη, ιδιαίτερα γύρω από τη μέση. Ζωντανή, όμως, ενώ η άλλη είναι θαυμαστά απαθής: το βλέμμα αγελαδίσιο, το στήθος λιπαρό, τα γόνατα ανοιχτά λόγω του υπερβολικού πάχους των μηρών. Όταν έρχεται η σειρά της, παίρνει μια δυνατή ανάσα και ρίχνει-